

Peter Harms Larsen

Svar på omtale

- fra en fagsprogs-healer

Kære Hanne Grøn

Da jeg var en bette knægt, var jeg af og til på ferie hos min tante i Jylland. Hun var en stovt dame af den gamle skole, og jeg hørte til de drenge der altid kom galt afsted: en fodbold i rosenbedet, en sten gennem en drivhusrude, en cykel der blev piftet. Og det endte som regel med at jeg, under min tantes strenge blik og voldsomme manipulation af mine ører, modstræbende tilstod mine utidige gerninger, for derefter - ikke ufortjent - med brændende ører og blussende kinder at måtte påhøre en streng og lang formaningsstale. En enkelt gang imellem var det dog ikke mig, men naboens Yrsa der havde begået utyskestregen. Der hjalp imidlertid ingen kære mor. Selv om jeg højlydt og indigneret bedyrede min uskyld, endte det alligevel uvægerligt med røde ører og endnu strengere formaninger end normalt. Men bort med sentimentale barndoms minder - og til sagen: min kommentar til din kommentar til min artikel "NED MED FAGSPROGET - om fagsprog som kommunikationsmodstand" (Ark 39, 1987).

Efter at du indledningsvis har karakteriseret min artikel som "vældisciplineret", "velstruktureret", mit begrebsapparat som "værdifuldt i videre fagsprogligt forskningsperspektiv" uden at der dog er "noget ligefrem revolutionerende nyt" i mine "betragtninger", og efter at du har antydnet at jeg har været ude i en "desperat søgen efter egnede forskningsemner" som er endt med at jeg "kaster mig over den klassiske kritik af den kommunikationshæmmende brug af fagsprog" som du mener er "indlysende let at finde eksempler på" - så kaster du dig over min overskrift "Ned med fagsproget". Du har selvfølgelig ret i at den, som det nu er meningen med en overskrift, er beregnet på at fange interessen hos læserne; derimod har jeg ikke forestillet mig at den skulle fænge hos de "hårdtrøvede" (mellem os sagt, var jeg slet ikke klar over at der var nogen "hårdtrøvede" i skaren af læsere, og jeg kan kun beklage at den fik "trætheden" til at indfinde sig hos dig). Ideen med overskriften var såmænd bare at læseren (den friske!) skulle opleve én betydning inden læsningen af

artiklen (den som vi ser på bannere når vi går i demonstration), og en anden - den som jeg mener - efterhånden som artiklens tema folder sig ud: at det er overordentlig svært for professionelle at skrive i en "lavere" stil end det fagsprog de har lært som led i deres faglige uddannelse, fordi der er så mange andre vigtige hensyn skjult i valget af den fagsproglige kode end de rent kommunikationstekniske. Selv om det aldrig kunne falde mig ind at mene at der skulle være noget ligefrem "revolutionerende" i det synspunkt, så synes jeg dog nok at det er noget nyt i forhold til netop den klassiske ping-og-pampersprogs-kritik, som jo typisk kun ser de rent kommunikations-tekniske problemer i at fagsproget bruges uden for sin "naturlige" funktionradius, hvor jeg slår til lyd for at det er hensigtsmæssigt at se på disse problemer ud fra en sociopragmatisk synsvinkel. Og hermed mener jeg altså at man skal forstå de mange eksempler på kommunikationshæmmende brug af fagsprog (som vi er enige om er så indlysende lette at finde) ud fra fagsprogets betydning for fagfolks professionelle identitet og som led i opbygningen og cementeringen af forskellige professionskulturer. Tværtimod hvad du skriver, indeholder min artikel altså ikke noget "angreb på vores værgeløse fagsprog". Her må det være "Yrsa" der har været på spil. Så "anholder" du mit indledningsafsnit hvor jeg tager afsæt i bogen "Zen og kunsten at vedligeholde en motorcykel". Det gjorde jeg ikke for - som du mener - at andre sproglærere og -forskere skulle identificere sig med bogens hovedperson; det var faktisk nærmest mig selv jeg tænkte på i den sammenhæng ("man" = "jeg"), og det var først og fremmest interessen for en teoretisk afklaring af fænomenet "sproglig kvalitet" der var anknætningspunktet. Hele ideen med den litterære indledning var på en lidt finurlig facon at få fremført den vel ikke helt ukontroversielle påstand at sproglig kvalitet kun kvalificeret kan analyseres og diskuteres hvis man som grundlag har en sociopragmatisk teori. Det var bestemt heller ikke min mening at fremføre en - som du skriver - "grov nedvurdering af virksomhedernes dømmekraft ved medarbejderansættelser og af sprogkonsulenternes krævende arbejdede". Her må det vist igen være "Yrsa" der har været på færde, for der står absolut intet - hverken i min artikel eller i bogen - der kan tydes i den retning. Jeg har selv flere gange været med til at ansætte medarbejdere i en virksomhed, og tit fungeret som sprogkonsulent, så intet kunne ligge mig fjernere end en sådan nedvurdering. Jeg er virkelig ked af at mit referat af bogen i den grad kan misforstås. Det er faktisk en af de væsentligste og mest inspirerende sprogfilosofiske bøger jeg har læst, og min anbefaling i artiklen til kolleger om at læse eller genlæse den, er helt seriøst ment og står altså stadig ved magt. Du skriver videre at du vil "stille dig forbeholdende" overfor min op-

fattelse af dårligt sprog og sproglig kvalitet. Og du "savner konkretisering af de påståede mangler i form af "stil-forvirring" i mit tekstuddrag skrevet af en ingeniør, og savner også "en argumentation for, at skribenten overhovedet har været sig bevidst, at der skulle foretages en hensynsprioritering". Angående det sidste må jeg igen påberåbe mig "Yrsa" som den skyldige. Jeg har hverken skrevet eller ment at "hensynsprioritering" eller mangel på samme var noget der nødvendigvis var bevidst for den skrivende. Det tager jeg sådan set slet ikke stilling til i artiklen, idet jeg mener at spørgsmålet om sprogruberes "bevidsthed" om hvilke hensyn der styrer deres skriftlige eller mundtlige sprog, er overordentlig intrikat og særdeles besværligt at have med at gøre. Og når jeg ikke gav eksempler på "stil-forvirring" i teksten, så var det fordi jeg troede at den var forholdsvis åbenbar. Men jeg citerer gerne nu her fra teksten: "Den TV-udsendelse..., der fandt sted..." ...satte problematikken i gang..." "...om vort nuværende og fremtidige kabel-TV's udnyttelse..." "...udtalte nogle adspurgte politikere..." ...benytte de større udnyttelsesmuligheder..." ...gav mulighed for benyttelse af kommunikation inden for TV med mere lokalpræget sigte, på kommunalt plan". Så har du fat i ørerne på mig på grund af mit forslag til "kvalitetsforbedring" af et kommunalt brev, skrevet i traditionel administrativ stil, til en pensionist om en plejehjemssplads. I min artikel siger jeg som introduktion til min "forbedrede" version af brevet: "Og en sprogpriktik kunne vel klart formuleres ved at komme med et forslag til hvordan socialforvaltningen kunne have skrevet hvis man var gået ud fra en anden prioritering af hensynene end den traditionelle i administrative skrivelser." Alle de her fremhævede udtryk har jeg helt bevidst brugt for at mine læsere ikke skulle tro at jeg mener at de administrative medarbejdere burde skrive som mit forslag er formuleret. Realiteten er at jeg for et par år siden præsenterede mit forslag for en forvaltningsmæssigt blandet forsamling af medarbejdere i den pågældende kommune (også brevskriveren var til stede). Reaktionen var bemærkelsesværdig: folkene fra skatteforvaltningen tog ret konsekvent afstand fra mit forslag, medarbejderne fra social- og sundhedsforvaltningen gerådede i indre splittelse over det (ca. halvdelen for og halvdelen imod), mens dem fra skole- og kulturforvaltningen i det store og hele mente at mit forslag var brugbart (dette er jo sociopragmatisk ganske interessant). Når jeg så spurgte de afvisende hvorfor de ikke mente man kunne skrive sådan til en pensionist med syv års skolegang som har ventet på en plejehjemssplads i flere år, så blev der formuleret en række velbegrundede hensyn, som blot havde det ene til fælles, at de ikke indbefattede brevet konkrete adressat og dennes konkrete situation. Og på det grundlag

gik vi så over til en generel diskussion af forholdet mellem på den ene side den traditionelle embedsmandskultur i det offentlige og på den anden side den borgerlige regerings krav om en fornyelse og modernisering - "afbureaukratisering" - af det offentlige serviceydelser over for "kunderne" (borgerne). Og denne diskussion endte så i spørgsmålet om der i en sådan modernisering også var impliceret krav om en anden sproglig hensynsprioritering end én som f.eks. går ud på at breve "enslydende skal ud til repræsentanter for alle miljøer - uanset social og uddannelsesmæssig baggrund". Mit personlige synspunkt er at man i formuleringen af kommunale skrivelser i et vist omfang både kan og bør tage hensyn til den konkrete modtager og hans eller hendes særlige forudsætninger, og min erfaring fra en lang række kurser er at mange kommunaltansatte (især inden for de "bløde" forvaltninger) også allerede tager sådanne hensyn, og altså ikke er bange for at "tage ansvaret for" hvilken sprogbrug der er den "rigtige i specifikke situationer". Jeg tror endvidere at kommunerne, efterhånden som der indføres brugerbetaling på en lang række områder, ligefrem kan blive tvunget til at acceptere den samme form for "servicemanagement" som private virksomheder, hvorefter man må prioritere kommunikationshensynet til kunderne højest, alene for at sikre det nødvendige positive image i offentligheden. Du skriver videre at du har foretaget en "opinionsundersøgelse" hvori du har bedt "repræsentanter fra den ældre generation" om at "sammenholde de to breve og give deres spontane reaktion på det". Tilsvarende forsøg med originale skrivelser og "forbedrede" versioner har jeg gjort mange gange, og altid med samme resultat som du er kommet til (og tilsyneladende uafhængigt af om læserne forstår indholdet i originalen eller ej): den "forbedrede" version opleves som nedladende. Ud fra en sociopragmatisk teori er dette jo præcis hvad man skulle forvente: hvis læserne præsponerer et konventionelt autoritetsforhold mellem "myndigheder" og "borgere" (hvad jo ikke mindst ældre medborgere må antages at gøre), så må en hvilken som helst ikke-autoritær stil til sammenligning virke uøgte og dermed nedladende. Som så ofte afhænger forsøgresultaterne altså af de forudsætninger man putter ind i forsøgsstillingen. Hvis du skulle være interesseret i at gå videre med den type undersøgelser, kan jeg anbefale: 1) at foretage lignende forsøg med helt unge mennesker der endnu ikke har lært eller ikke accepterer at det offentlige er noget man skal have respekt for, og 2) at forsøge at lade potentielle modtagere tage stilling til ikke-autoritære versioner uden straks at give dem et sammenligningsgrundlag i en traditionelt skrevet version, for så først bagefter at lade dem forholde sig til en skrivelse i normal bureaukratstil. Derefter vil

du "anfægte" mine "transformationer" af sætningen om de fremkaldte farvebilleder, idet du siger at "de sidste fire anførte eksempler vil ALDRIG optræde uden for den teoretiske sprogforskers fantasi" og at "det gør eksemplet lidet brugbart i en seriøs argumentation". Her fristes jeg til at påkalde - ikke "Yrsa", men Piet Hein ("Den der kun tager spøg for spøg..."). I hvert fald er det vist første gang i mit liv at jeg ligefrem er blevet kritiseret for at være for teoretisk. Eksemplet med "transformationerne" har jeg hentet fra en mangeårig praksis med at afholde kurser i skriftlig kommunikation for offentligt ansatte. Når jeg på et kursus præsenterer transformationerne trinvis, så plejer deltagerne at more sig højt, og morskaben ligger utvivlsomt i genkendelsen af lige præcis den sproglige socialisation som de alle har gennemgået, og som netop indebærer at de - uanset emne, intention og adressat - har lært sig at underkaste deres skriftsprog det samme sæt af formelle omformninger. Når jeg vælger en så useriøs måde at eksemplificere en sociopragmatisk sandhed på, så er det netop for at synliggøre det problematiske i denne socialisationsproces - uden at det skal virke som et angreb på kursisternes professionelle "ansigt". Dette bringer mig til din afsluttende kommentar hvor du rejser spørgsmålet om hvilken "salgsstrategi" man skal anvende på det offentlige område, hvis man vil forsøge sig med en "kommunikationsfremmende indsats". Du skriver at "under alle omstændigheder er bombastiske krigserklæringer, som angivet i PHL's barrikadeslogan - "Ned med fagsproget" - ikke egnet til at fremme kommunikationen. "Patienten" skulle jo gerne være lige så motiveret for et operativt indgreb som kirurgen!" Her må "Yrsa" altså have været på spil igen. Min artikel er jo nemlig ikke adresseret til de fagfolk jeg skriver om: ingeniører, offentligt ansatte administratører, læger og sygeplejersker. Den er, som det fremgår af at den står i "Ark", henvendt til fagsprogsinteresserede kolleger på Højskolerne og andre højere læreanstalter. Når jeg skal kommunikere til de fagfolk hvis fagsprog jeg tager under kærlig behandling, så gøt jeg det - i overensstemmelse med mine egen teorier - på en helt anden måde, og hvis du skulle være interesseret i nærmere at se hvordan, kan jeg f.eks. henvise dig til min bog "SKRIV SUNDERE - en kritisk brugsbog for sygeplejersker om skriftlig kommunikation" (Teknisk Forlag, 1987).

Med venlig hilsen

Fagsprogs-healeren

P.S. Nu da jeg har lejlighed til det vil jeg lige gøre opmærksom på to reelle fejl der har indsneget sig i den omtalte artikel: I kommunikationsmodellen s. 16 skulle der allernederst under "DET" stå: "socialt defineret realitet" (altså ikke "rolle"); og de to skemaer s. 19 skal byttes om, så pilene kommer til at stemme overens med ordlyden i den skrevne tekst. Den Yrsa, den Yrsa!